

ACC. N:R. M.10912: 1-8.

Landskap: Småland

Upptecknat av: Petrian Karlsson

Härad: Fonga

Adress: Boaryd, Häckelsång

Socken: Häckelsång

Berättat av:

Uppteckningsår: 1948

Född år 1894 i Boaryd

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Uppteckningen rör

Offret mot sjukdom m.m.

Skriv endast på denna sida!

Offer mot sjukdom m. m.

Enligt de gamlas tro har det under jorden
bott ett steg små väsen, som man kallat
vättar. Vättarna brukade om dagen laga
skepnad av "fröa" (stora grodor). Det var
synnerligen farligt att göra natur-
behov eller på annat sätt röra på
marken över sådana ställen, där vättar
höll till. Men man kunde ju se veta
var de underjordiska små hade sin hem-
vist, så det var lätt att råka illa ut.
Man borde spotta för sig tre gånger för
att lindra olyckan! Det var också mycket
farligt att kasta ut hett vatten på marken,
man kunde skälla vättarna. Därför skulle
man säga ifrån, innan man slängde ut
det varma vattnet. Om man råkade
gå över vättarnas boplats eller göra buller

och stora dem, kunde man bli "leben", man blev illamående. Som bot mot sådan sjukdom var det bra att krypa tre gånger genom ett abbekt tinnegarv. Att bita i stål var också bra. Men bästa sättet att ställa sig väl med vättarna och bota sjukdom, som vållats av dem skedde genom offer till dessa små och osynliga underjordiska väsen.

Om en havande kvinna påkade srena på en vättaplats, kunde det väntade barnet få skada därav. Vättarna hämnades på barnet, som fick en sjukdom kallad vättaskärva.

För att få bot för sådan sjukdom, skulle man offer till vättarna. Det man offrade skulle vara av nio olika slag. Det kunde vara olika ädesorter, malt och bröd, naglar

och här nu sjuka barnet sand en prång.
Man tog dessa saker i en träkopp eller
träsked, som utbattes en torsdagskväll
norr om stugan på en plats där varken
sol eller måne kunde skina.

Vid offrande till vättarna läste man upp
en psalm: Vättkung, vättfru och vättbarn,
vättfru, vättkung och vättbarn, vättbarn
vättfru och vättkung, och så bad man
att barnet skulle bli kvitt sin sjukdom
och ej vidare göras något illa.

En del kloka brukade som bot mot
vättastårna "måta" barnet med en "simme"
(snöre) på flera ställen och så slå en knut
på snöret för varje mätning. På det sjuka
barnet avklippades naglar på händer och
fötter och dessa nagelbitar naggades
tillsammans med snöret norr om boningshuset.

Den jordfasta stenen norr om borings-
huset har haft stor betydelse vid botan-
de av rätt många sjukdomar.

Härskilt en del lyften kunde man göra
sig tvitt vid en sådan sten.

Ledgångsvärk kunde botas om man tog
med sig tre kalmstrån med tre led-
knutar vardera stået och band dessa
kalmstrån omkring den sjuka leden.
Kalmstråna grävdes sedan ner under
den jordfasta stenen och växten
följde med dem.

Vårter kunde också sättas bort vid en
jordfast sten. Man skulle stjåla en
fläcksvål och därmed smörja vårdorna,
och sedan skulle fläcksvålen grävas
ner under den jordfasta stenen norr
om boringshuset.

"Kauulla" (Frossa) kunde man gå bort på en berghäll. Man tog ett kärl med aska och gick ligande, man gick ej tal med någon eller omnämna vad man skulle ha för sig, en torsdagsmorgon innan solen gick upp, till en flathäll. Där gick man baklänges och sädde ut askan bakom sig på berg-hällen. Detta skulle den sjuke själv göra, och då skulle man säga så här: "Flåa saur ja baart ming kauulla, å nåa den håringa säasien väta opp, den vell ja ha ming kauulla igen". Men den säden väkte ju aldrig upp, så frossan blev kvar på berget för alltid.

"Pälla" (bölden) kunde man bli kvitt genom att överlämna dem till en annan person. Man tog "rät" (var) från bölden

och lade det på en brödbit, som man
lade ut på marken till skatorna.

När den skatan som ät upp brödbiten
skrattade, fick den person som först
hörde henne skratta bölderna på sig.

Bölder kunde man också "sätta bort"
på träd. Man tog en träspeta med
en fris bölden och stack in spetan
i trädets bark.

På samma sätt kunde man bli av
med handvårk. Man petade den sjuka
handen med en speta eller spik tills
handen blödde, och sedan sattes spetan
eller spiken in i trädet. I umburkar
har man på samma vis kunnat
sätta bort handvårk. Men om nu någon
skulle råka hugga ner ett sådant träd, fick
han trädets alla sjukdomar på sig.

En del sjukdomar kunde botas genom att man drog den sjuke eller att den sjuke själv kröp genom något, t. ex krypa tre gånger genom ett oblekt linneqvarn.

Det var en barnsjukdom man kallade jordskärva, som botades genom att krypa genom ett hål i en åkerren. Där jorden med ådret dragits till kanten av åkerren, kan åkerrenen, särskilt vid en sluttning, med tiden ha blivit en hög vall.

Igenom en sådan jordsvall skulle man gräva ett hål, och igenom detta hål drog man det sjuka barnet tre gånger motvols som bot mot jordskärva.

Om en havande kvinna ville ha en lätt nedkomst, då skulle hon krypa tre gånger genom en "målåtta" (efterbövd vid föl), men barnet kom att få skada därav.

I Häckelwärgs socken finnes ett par
källor, vilka tydligen varit offerkällor.
På Ostads Smelgårds ägor finnes en
källa kallad Bormans källa och den säges
ha varit en offerkälla. Den andra källan
finnes Häckelwärgs by och kallas Bengt-
gårdskällan. När denna källa någon gång
omkring år 1910 rensades upp, så hittade
man en hel del kopparsmyck i källan.
Detta visar ju att man brukat offer i den.
Men några gamla minnes nu rej. att
man sökt bot i dessa källor eller
offrat i dem.

De gamla har berättat om något
som kanske kan ha samband med offer.
Före brukade man vid ett "le" (grind)
i stället för nedre gångjärn ha en
sten med en utgröpt håla, i vilken

ACC. N:R M.10912:9

grindens nedre ända löpte. Om en
ko någon gång mjölkade blodblandad
mjölk, så tog man av den blodiga
mjölken och hällde den i "leatkon", som
hålan i stenen kallades, och koss sjuk-
dom troddes bli botad därav.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

9.